

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (голям състав)

15 април 2008 година*

По дело C-268/06

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 234 ЕО от Labour Court (Ирландия) с акт от 12 юни 2006 г., постъпил в Съда на 19 юни 2006 г., в рамките на производство по дело

Impact

срещу

Minister for Agriculture and Food,

Minister for Arts, Sport and Tourism,

Minister for Communications, Marine and Natural Resources,

Minister for Foreign Affairs,

Minister for Justice, Equality and Law Reform,

Minister for Transport,

* Език на производството: английски.

СЪДЪТ (голям състав),

състоящ се от: г-н V. Skouris, председател, г-н A. Rosas, г-н K. Lenaerts (докладчик), г-н G. Arestis, г-н U. Löhmus и г-н L. Bay Larsen, председатели на състави, г-н P. Kūris, г-н E. Juhász, г-н A. Borg Barthet, г-н J. Klučka и г-н A. Ó Caoimh, съдии,

генерален адвокат: г-жа J. Kokott,
секретар: г-жа K. Sztranc-Sławiczek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 5 декември 2007 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за Impact, от г-н B. O'Moore, SC, г-жа M. Bolger, BL, и г-н D. Connolly, solicitor,

— за Ирландия, от г-н D. O'Hagan и г-н M. Heneghan, в качеството на представители, подпомагани от г-н A. Collins, SC, както и от г-н A. Kerr и г-н F. O'Dubhghail, BL,

— за нидерландското правителство, от г-жа H. G. Sevenster и г-н M. de Grave, в качеството на представители,

- за правителството на Обединеното кралство, от г-жа E. O'Neill, г-жа K. Smith и г-жа I. Rao, в качеството на представители, подпомагани от г-н R. Hill, barrister,

- за Комисията на Европейските общности, от г-н M. van Beek и г-н J. Enegren, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 9 януари 2008 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на клаузи 4 и 5 от Рамково споразумение относно срочната работа, сключено на 18 март 1999 г. (наричано по-нататък „Рамковото споразумение“), което се намира в приложението към Директива 1999/70/ЕО на Съвета от 28 юни 1999 година относно Рамково споразумение за срочната работа, сключено между Европейската конфедерация на профсъюзите (CES), Съюза на индустриалците в Европейската общност (UNICE) и Европейския център на предприятията с държавно участие (СЕЕР) (ОВ L 175, стр. 43; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 5, стр. 129), както и на обхвата на процесуалната автономия на държавите-членки и на обхвата на задължението на техните юрисдикции да тълкуват националното право в съответствие с общностното право.

- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между ирландския синдикат Импакт, действащ от името на ирландски държавни служители, и министерствата, които са съответни работодатели на тези служители, относно, от една страна, условията относно възнагражденията и пенсиите, прилагани по отношение на последните поради статута им на работници на срочен трудов договор, и от друга страна, условията за подновяване на някои срочни трудови договори от страна на едно от тези министерства.

Правна уредба

Общностна правна уредба

3 Директива 1999/70 се основава на член 139, параграф 2 ЕО и съгласно член 1 от нея има за цел „да въведе в действие рамковото споразумение [...], сключено [...] между общите междуотраслови организации (CES, UNICE и CEEP), приложено по-долу“.

4 Съгласно текста на член 2, първа алинея от тази директива:

„Държавите-членки въвеждат в сила закони, подзаконови и административни разпоредби, необходими, за да се съобразят с настоящата директива най-късно до 10 юли 1999 г. [да се чете: „10 юли 2001 г.] или осигуряват, най-късно до тази дата, социалните партньори да са въвели необходимите мерки чрез споразумение, като от държавите-членки се изисква да предприемат всички необходими мерки, които им позволяват да могат по всяко време да гарантират постигането на наложените от настоящата директива резултати. Те незабавно информират Комисията за това.“

5 По силата на член 3 от посочената директива същата влиза в сила на 10 юли 1999 г. — датата на публикуването ѝ в *Официален вестник на Европейските общности*.

6 Съгласно клауза 1 от Рамковото споразумение неговата цел „е:

а) да подобри качеството на срочната работа чрез гарантиране прилагането на принципа на недискриминация [другаде в текста: „принцип на недопускане на дискриминация“];

б) да създаде рамка за предотвратяване на злоупотребата, която произтича от използването на последователни срочни трудови договори или правоотношения“.

7 Клауза 4 от Рамковото споразумение, озаглавена „Принцип на недискриминация“, предвижда:

„1. По отношение на условията за наемане на работа, работниците на срочни трудови договори не се третират по по-неблагоприятен начин спрямо работници на постоянен трудов договор за сравнение [да се чете: „работници на трудов договор за неопределено време, които се намират в сходно положение“], само защото имат срочен договор или правоотношение, освен ако различното третиране не е оправдано от обективни причини.

2. Където е уместно, се прилага принципът на *pro rata temporis*.

3. Редът и условията за прилагането на настоящата клауза се определят от държавите-членки след консултация със социалните партньори и/или социалните партньори [да се чете: „и/или от социалните партньори“], като имат предвид правото на Общността и националното законодателство, колективните трудови договори и практика.

4. Критериите за прослужено време, свързани с определени условия за наемане на работа, са същите за работниците на срочни трудови договори, както и за работници на трудов договор за неопределено време, освен когато различните критерии за прослужено време са оправдани по обективни причини.“

8 Клауза 5 от Рамковото споразумение, която се отнася до „[м]ерки за предотвратяване на злоупотребата“, гласи:

„1. За да предотвратят злоупотреба, която произтича от използването на последователни срочни трудови договори или правоотношения, държавите-членки, след консултация със социалните партньори в съответствие с националното законодателство, колективните трудови договори или практика, и/или социалните партньори, когато няма еквивалентни правни мерки за предотвратяване на злоупотребата, въвеждат, по начин, който отчита специфичните сектори и/или категории работници, една или повече от следните мерки:

а) обективни причини, които оправдават подновяването на такива договори или правоотношения;

б) максималната обща продължителност на последователните срочни трудови договори или правоотношения;

в) броят на подновяванията на такива договори или правоотношения.

2. Държавите-членки след консултация със социалните партньори и/или социалните партньори, когато е подходящо, определят при какви условия срочните трудови договори или правоотношения:

а) се приемат за „последователни“;

б) се приемат за договори или правоотношения с неопределена продължителност.“

- 9 Рамковото споразумение съдържа също клауза 8, която се отнася до „[р]азпоредби относно приложението“, и която в точка 5 предвижда следното:

„Предотвратяването и решаването на спорове и жалби, породени от прилагането на настоящото споразумение, се извършва в съответствие с националното законодателство, колективните трудови договори и практиката.“

Национална правна уредба

- 10 Директива 1999/70 е транспонирана в ирландската правна система със Закона от 2003 година за защита на работниците (срочна работа) (Protection of Employees (Fixed — Term Work) Act 2003) (наричан по-нататък „Законът от 2003 г.“). Този закон влиза в сила на 14 юли 2003 г.

- 11 Член 6 от Закона от 2003 г. транспонира клауза 4 от Рамковото споразумение. Разпоредбите на член 2, параграф 1 във връзка с член 6, параграф 1 от посочения закон гарантират на работниците на срочен трудов договор равни права на възнаграждение и на пенсия с тези на работниците на постоянна работа, които се намират в сходно положение.

- 12 Член 9 от Закона от 2003 г. транспонира клауза 5 от Рамковото споразумение. В своя параграф 1 той предвижда, че срочният трудов договор на работник, който към датата на приемането на този закон или след тази дата е работил

три години без прекъсване за своя работодател или за свързан с него работодател, може да бъде подновен само веднъж от този работодател, за срок до една година. По силата на член 9, параграф 3 от този закон, всяко условие, което е включено в трудов договор в нарушение на параграф 1 от този член, е недействително и съответният договор се счита за сключен за неопределено време.

13 При все това работодателят може да се отклони от задълженията по членове 6 и 9 от Закона от 2003 г. по обективни причини. Член 7 от този закон дава определение на понятието за обективни причини.

14 Член 14, параграф 1 от Закона от 2003 г. предвижда, че работник или синдикат, в който последният членува, може да подаде жалба на основание нарушение на този закон до rights commissioner, който е длъжен да я разгледа и да се произнесе с писмено решение. Ако уважи жалбата, той може да присъди обезщетение съгласно условията, предвидени в член 14, параграф 2 от посочения закон, а именно обезщетение до размера на трудовото възнаграждение за период от две години.

15 Член 15 от Закона от 2003 г. предвижда възможност за обжалване на решението на rights commissioner пред Labour Court. Касационна жалба срещу решението на въззивната инстанция може да се подаде пред High Court.

16 Rights commissioners и Labour Court са създадени съответно със закони от 1969 г. и от 1946 г. относно трудовите правоотношения (Industrial Relations Act 1969 et Industrial Relations Act 1946). Различни ирландски закони, измежду които Законът от 2003 г., им предоставят компетентност да разглеждат спорове между работници и работодатели. Въпреки това, според предоставената в акта за препращане информация, нито rights commissioners, нито Labour Court имат изрична компетентност да се произнесат по искане, което се основава на

разпоредба на общностното право с непосредствено действие, освен ако тази разпоредба не попада в приложното поле на законодателството, което установява тяхната компетентност.

Обстоятелствата в основата на спора по главното производство и преюдициалните въпроси

- 17 В главното производство Impact действа от името на 91 негови членове (наричани по-нататък „жалбоподатели в главното производство“), които работят в различни ирландски министерства (наричани по-нататък „ответници в главното производство“), въз основа на последователни срочни трудови договори за периоди, които започват да текат преди 14 юли 2003 г. — датата на влизане в сила на Закона от 2003 г. — и продължават след тази дата.
- 18 Всички жалбоподатели в главното производство са служители, които не са титуляри на определена длъжност и съгласно ирландката трудовоправна уредба в областта на публичната служба спрямо тях се прилага режим, различен от този на служителите титуляри. В акта за препращане се пояснява, че според посочените жалбоподатели последният режим е по-благоприятен от прилагания спрямо тях.
- 19 Някои измежду жалбоподателите в главното производство имат по-малко от три непрекъснати прослужени години като работници на срочни трудови договори, и изискват равни условия за наемане на работа с тези за работниците на постоянна работа, които се намират в сходно положение, докато останалите имат повече от три непрекъснати прослужени години и освен равно третиране искат също трудовото им правоотношение да бъде уредено с трудов договор за неопределено време.
- 20 Съгласно акта за препращане разглежданите срочни трудови договори са имали за цел да посрещнат временни нужди на ответниците в главното производство и да обхванат положения, при които не може да се гарантира постоянното

финансиране на тези работни места. Общата практика на посочените ответници е била да подновяват тези договори за периоди от една до две години. При все това, през непосредствено предхождащия влизането в сила на Закона от 2003 г. период един от ответниците в главното производство подновява договорите на някои от жалбоподателите в главното производство за определен срок, стигащ до осем години.

21 Като приема, че в качеството им на работодатели ответниците в главното производство са нарушили разпоредбите на Закона от 2003 г. и на Директива 1999/70 във вреда на жалбоподателите в главното производство, *Impra* подава жалба от името на последните пред *rights commissioner*. В тази жалба той се позовава, от една страна, на нарушение на тяхното право на равно третиране, по отношение на трудовото възнаграждение и на правото на пенсия, с това на служителите титюляри, за които се счита — според жалбоподателите в главното производство — че са работници на постоянна работа, намиращи се в сходно положение, и, от друга страна, на обстоятелството че последователното подновяване на срочни договори има характер на злоупотреба. Така представените искания се основават на клаузи 4 и 5 от Рамковото споразумение по отношение на периода от 10 юли 2001 г. — датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70 — до 14 юли 2003 г. — датата на влизане в сила на разпоредбите, с които тя се транспонира в ирландската правна система. По отношение на периода след 14 юли 2003 г. исканията се основават на член 6 от Закона от 2003 г.

22 Ответниците в главното производство оспорват компетентността на *rights commissioner* да разгледа въпросните искания, доколкото те са направени на основание Директива 1999/70. Във връзка с това те твърдят, че посоченият *rights commissioner* е компетентен да се произнесе само по исканията, които се основават на вътрешното право. Те твърдят също, че частноправните субекти не могат да се позовават пред националните юрисдикции на клаузи 4 и 5 от Рамковото споразумение, които не са нито безусловни, нито достатъчно точни по съдържание. Освен това те поддържат, че текстът на клауза 4 от Рамковото споразумение не позволява на работник на срочен трудов договор да претендира условия относно възнагражденията и пенсиите, равни с тези на работник на постоянна работа, който се намира в сходно положение.

- 23 Rights commissioner счита, че е компетентен да разгледа исканията изцяло, включително в частта, в която се отнасят до периода от 10 юли 2001 г. до 14 юли 2003 г. Той приема, че установеният в клауза 4 от Рамковото споразумение принцип на недопускане на дискриминация обхваща също и възнаграждението, както и пенсионните права и че тази клауза е с непосредствено действие, за разлика от клауза 5.
- 24 Като приема, че с изключение на тези, които се основават на клауза 5, исканията са основателни и ответниците в главното производство са нарушили правата на жалбоподателите в главното производство както по националното право, така и по Директива 1999/70, поради това че са им предоставили по-неблагоприятни условия за наемане на работа от тези за намиращите се в сходно положение работниците на постоянна работа, rights commissioner предоставя на посочените жалбоподатели парично обезщетение в размер от 2 000 до 40 000 EUR, на основание член 14, параграф 2 от Закона от 2003 г. Освен това той разпорежда на ответниците в главното производство да приложат по отношение на жалбоподателите в главното производство условия за наемане на работа, равностойни на тези, които се прилагат по отношение на работниците на постоянна работа, които са в сходно положение. Той им нарежда също да предоставят на някои от жалбоподателите в главното производство договори за неопределено време при условия, които не са по-неблагоприятни от предвидените за посочените работници.
- 25 Ответниците в главното производство подават въззивна жалба срещу решението на rights commissioner пред Labour Court. Impact подава насрещна жалба срещу това решение, доколкото с него се обявява, че клауза 5 от Рамковото споразумение няма непосредствено действие.
- 26 Предвид на изложените пред нея доводи, препращащата юрисдикция следва да отговори на редица въпроси, които са от значение за разрешаването на спора по главното производство и които зависят от тълкуването на общностното право.

- 27 На първо място, макар Законът от 2003 г. да не ѝ предоставя изрично компетентност да се произнесе по искане за непосредствено прилагане на общностното право, препращащата юрисдикция не счита — предвид на член 10 ЕО, от една страна, и на принципите на равностойност и на ефективност, които определят границите на процесуалната автономия на държавите-членки, от друга страна — че може да приеме, че не е компетентна да разгледа исканията по главното производство, доколкото те се основават на Директива 1999/70 и на Рамковото споразумение.
- 28 На второ място, ако се допусне, че е компетентна да приложи общностното право, препращащата юрисдикция си поставя въпроса дали клаузи 4 и 5, на които се основават исканията в главното производство по отношение на периода от 10 юли 2001 г. до 14 юли 2003 г., са безусловни и достатъчно точни по съдържание, за да имат непосредствено действие. Тя счита, че такава е само клауза 4.
- 29 На трето място, препращащата юрисдикция иска да установи дали може да бъде направено позоваване на клауза 5 от Рамковото споразумение, за да се констатира незаконосъобразността на приетото от един от ответниците в главното производство — в непосредствено предхождащия влизането в сила на Закона от 2003 г. период — решение да запази по отношение на някои от жалбоподателите в главното производство договори със срок до осем години.
- 30 Препращащата юрисдикция счита, че независимо от явното отсъствие на недобросъвестност от страна на съответния ответник в главното производство и въпреки неговите обяснения, основаващи се на временни нужди, както и на невъзможността да гарантира постоянно финансиране на съответните работни места, конкретната последица на това решение е лишаването на жалбоподателите в главното производство от възможността трудовото им правоотношение да бъде уредено с трудов договор за неопределено време в разумен срок след приемането на Закона от 2003 г. Тя счита, че чрез това решение Ирландия е извлякла, в ущърб на посочените жалбоподатели, предимство от нарушение на закона, което самата тя е допуснала, като не е транспонирала Директива 1999/70 в определения срок.

- 31 На четвърто място, ако се допусне, че не е компетентна да приложи общностното право или че клаузи 4 и 5 от Рамковото споразумение нямат непосредствено действие, препращащата юрисдикция си поставя въпроса дали задължението ѝ да тълкува националното право в съответствие с общностното право предполага, че тя трябва да тълкува Закона от 2003 г. в смисъл че същият има обратно действие към 10 юли 2001 г.
- 32 Препращащата юрисдикция отбелязва, че макар ирландското право по принцип да не допуска обратно действие на законите, член 6 от Закона от 2003 г. по никакъв начин не изключва неговото обратното действие. Тя добавя, че макар задължението за тълкуване на националното право в съответствие с общностното право несъмнено да се ограничава от принципите на правна сигурност и на забрана за обратно действие и да не може, само по себе си и независимо от национален закон за транспониране на Директива 1999/70, да установява или да утежнява наказателната отговорност за нарушение на общностното право, в случая се поставя обаче въпросът дали това задължение означава, че вътрешното право може да се приложи с обратно действие, така че държава-членка, в качеството ѝ на работодател, да носи гражданскоправната отговорност за действия или бездействия, които противоречат на определена директива и които са се осъществили в период, в който последната е трябвало да бъде транспонирана от съответната държава-членка.
- 33 На пето място, препращащата юрисдикция иска да установи дали условията за наемане на работа, по смисъла на клауза 4 от Рамковото споразумение, включват условията относно възнагражденията и пенсионните права.
- 34 Като препраща към широкия смисъл на понятието за възнаграждение в контекста на член 141 ЕО относно принципа на равенство между половете, препращащата юрисдикция счита, че тълкуване, което изключва възнаграждението от приложното поле на разглежданата клауза, ще доведе до лишаване на работниците на срочни трудови договори от защита срещу дискриминация по отношение на някои основни аспекти на възнаграждението, което противоречи на целта на Рамковото споразумение.

35 Освен това препращащата юрисдикция счита, че с оглед на член 136 ЕО и на Хартата на Общността за основните социални права на работниците, приета на срещата на Европейския съвет, състояла се на 9 декември 1989 г. в Страсбург (по-специално точка 7 от нея) — във връзка с които следва да се тълкува член 137 ЕО — параграф 5 от член 137 ЕО, който изключва възнаграждението от приложното поле на тази разпоредба, трябва да се тълкува в смисъл, че цели единствено да изключи законодателна компетентност на Европейската общност за определянето на общността на минимална заплата и че следователно той допуска включването на елементите на възнаграждението и на пенсията в понятието „условия на труд“ по смисъла на член 137, параграф 1 ЕО

36 Предвид на тези въпроси Labour Court решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Когато се произнасят по спор като първа инстанция по силата на разпоредба на вътрешното право или когато се произнасят по въззивна жалба срещу такова решение, длъжни ли са [r]ights [c]ommissioners и Labour Court съгласно някой от принципите на общностното право (в частност принципите на равностойност и на ефективност) да приложат разпоредба с непосредствено действие на Директива 1999/70 [...], при условие че:

— на [r]ights [c]ommissioner и на Labour Court не е предоставена изрично компетентност за тази цел по силата на вътрешното право на съответната държава-членка, включително по силата на разпоредбите на вътрешното право, с които се транспонира Директивата,

— частноправните субекти могат да сезират High Court с други искания, произтичащи от обстоятелството, че работодателят им не е приложил Директивата спрямо тяхното положение и че

- частноправните субекти могат да сезират компетентните общи юрисдикции с други искания срещу съответната държава-членка с оглед на поправяне на вредата, която са понесли поради обстоятелството, че държавата-членка не е транспонирала Директивата в предвидения срок?

2) При утвърдителен отговор на първия въпрос:

- а) Безусловна и достатъчно точна по съдържание ли е клауза 4, [точка] 1 от Рамковото споразумение [...], за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред националните юрисдикции?

- б) Безусловна и достатъчно точна по съдържание ли е клауза 5, [точка] 1 от Рамковото споразумение [...], за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред националните юрисдикции?

3) С оглед на отговора на Съда на първия въпрос и на буква б) от втория въпрос, забранява ли клауза 5, [точка] 1 от Рамковото споразумение [...], на държава-членка, действаща в качеството на работодател, да поднови срочен трудов договор за срок до осем години през периода след датата, на която Директивата е трябвало да бъде транспонирана, и преди приемането на транспониращото законодателство, когато:

- до този момент договорът винаги е бил подновяван за по-кратки периоди и работодателят се нуждае от услугите на работника за период, който надхвърля продължителността на обичайното продължаване,

— подновяването на договора за този по-дълъг период възпрепятства възможността по отношение на частноправния субект да се приложи изцяло клауза 5 от Рамковото споразумение при транспонирането му във вътрешното право и

— не съществуват обективни причини, които не са свързани със статута на работника на срочен трудов договор и които могат да обосноват такова подновяване?

4) При отрицателен отговор на първия или на втория въпрос, [r]ights [c]ommissioner и Labour Court длъжни ли са по силата на разпореда на общностното право (в частност на задължението за тълкуване на националното право в светлината на текста и на целите на директива, така че да постигнат търсения от нея резултат) да тълкуват разпоредбите на вътрешното право, приети за транспониране на Директива 1999/70 [...], в смисъл, че имат обратно действие към датата, на която Директивата е трябвало да бъде транспонирана, когато:

— текстът на разпоредбата на вътрешното право не изключва изрично такова тълкуване, но

— норма на вътрешното право, която урежда тълкуването на законите, изключва такова обратно действие, освен ако не съществува ясно и недвусмислено указание в обратен смисъл?

5) При утвърдителен отговор на първия или на четвъртия въпрос, включват ли „условията за наемане на работа“, на които се позовава клауза 4 от Рамковото споразумение [...], условията на трудов договор, отнасящи се до възнагражданията и пенсиите?“

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

- 37 С първия си въпрос препращащата юрисдикция цели по същество да се установи дали при липса на изрична разпоредба в този смисъл в приложимото национално право национална юрисдикция, като нея самата или rights commissioner, която трябва да се произнесе по спор, основаващ се на нарушение на закона за транспониране на Директива 1999/70, е длъжна по силата на общностното право да приеме, че е компетентна да се произнесе и по искания, които се основават пряко на тази директива, когато те се отнасят до период след датата на изтичане на срока за транспониране на съответната директива, но преди датата на влизане в сила на закона за транспониране, който предоставя компетентност за разглеждане на искания на основание този закон.
- 38 В това отношение препращащата юрисдикция пояснява, че заинтересованите лица могат да започнат съдебно производство срещу съответната държава-членка пред общите юрисдикции било в качеството ѝ на работодател, било с оглед на поправяне на вреда, настъпила в резултат от липсата на транспониране на Директива 1999/70 в определения срок.
- 39 В самото начало следва да се отбележи, както прави Ирландия по време на съдебното заседание, че Директива 1999/70 и Рамковото споразумение не определят компетентните национални органи, които да осигурят прилагането им, нито определят процесуалните правила за съдебна защита, които да гарантират това прилагане. Напротив, клауза 8, точка 5 от Рамковото споразумение препраща към националното законодателство, колективните трудови договори и практиката по отношение на предотвратяването и решаването на спорове и жалби, породени от неговото прилагане.

- 40 Освен това следва да се напомни, че свободата на избор на начините и на средствата за осигуряване на изпълнението на определена директива не засяга задължението на всяка държава-членка адресат да вземе всички мерки, необходими за осигуряване на пълното действие на директивата, в съответствие с преследваната от нея цел (вж. Решение от 10 април 1984 г. по дело *von Colson и Kamann*, 14/83, *Recueil*, стр. 1891, точка 15).
- 41 Произтичащото от директива задължение за държавите-членки да постигнат предвидения в нея резултат, както и задължението им по член 10 ЕО да предприемат всички необходими мерки, общи или специални, за да осигурят изпълнението на това задължение, тежи върху всички органи на държавите-членки, включително — в рамките на тяхната компетентност — върху съдебните органи (Решение по дело *von Colson и Kamann*, посочено по-горе, точка 26).
- 42 Всъщност националните юрисдикции са длъжни в частност да осигурят съдебната защита, която произтича за правните субекти от общностното право и да гарантират пълното му действие (Решение от 5 октомври 2004 г. по дело *Pfeiffer и др.*, C-397/01 до C-403/01, *Recueil*, стр. I-8835, точка 111).
- 43 В това отношение трябва да се напомни, че принципът на ефективната съдебна защита представлява основен принцип на общностното право (вж. в този смисъл Решение от 13 март 2007 г. по дело *Unibet*, C-432/05, *Сборник*, стр. I-2271, точка 37 и цитираната съдебна практика).
- 44 Съгласно постоянната съдебна практика, при липса на общностна правна уредба по въпроса във вътрешния правен ред на всяка държава-членка трябва да се посочат компетентните юрисдикции и да се определят процесуалните правила за съдебните производства, предназначени да гарантират защитата на

правата, които страните в процеса черпят от общностното право (вж. по-специално Решение от 16 декември 1976 г. по дело Rewe-Zentralfinanz и Rewe-Zentral, 33/76, Recueil, стр. 1989, точка 5, Решение по дело Comet, 45/76, Recueil, стр. 2043, точка 13, Решение от 14 декември 1995 г. по дело Peterbroeck, C-312/93, Recueil, стр. I-4599, точка 12, Решение по дело Unibet, посочено по-горе, точка 39 и Решение от 7 юни 2007 г. по дело van der Weerd и др., C-222/05 до C-225/05, Сборник, стр. I-4233, точка 28).

- 45 При все това държавите-членки носят отговорност за осигуряването на ефективната защита на тези права във всеки отделен случай (вж. по-специално Решение от 9 юли 1985 г. по дело Bozzetti, 179/84, Recueil, стр. 2301, точка 17, Решение от 18 януари 1996 г. по дело SEIM, C-446/93, Recueil, стр. I-73, точка 32 и Решение от 17 септември 1997 г. по дело Dorsch Consult, C-54/96, Recueil, стр. I-4961, точка 40).
- 46 В това отношение процесуалните правила относно съдебните производства, предназначени да гарантират защитата на правата, които страните в процеса черпят от общностното право, не трябва да бъдат по-неблагоприятни от тези, които уреждат подобни вътрешноправни съдебни производства (принцип на равностойност) и не трябва да правят практически невъзможно или изключително трудно упражняването на правата, предоставени от общностния праворед (принцип на ефективност) (вж. по-специално посочените по-горе Решение по дело Rewe-Zentralfinanz и Rewe-Zentral, точка 5, Решение по дело Comet, точки 13—16, Решение по дело Peterbroeck, точка 12, Решение по дело Unibet, точка 43, както и Решение по дело van der Weerd и др., точка 28).
- 47 Тези изисквания за равностойност и за ефективност, изразяващи общото задължение на държавите-членки да гарантират съдебната защита на правата, които страните в процеса черпят от общностното право, се прилагат и при определянето на компетентните юрисдикции във връзка със съдебните производства, които се основават на това право.
- 48 Всъщност неизпълнението на тези изисквания на това равнище, както и тяхното неизпълнение при определянето на процесуалните правила, може да наруши принципа на ефективна съдебна защита.

49 Именно в светлината на тези съображения следва да се отговори на първия въпрос на препращащата юрисдикция.

50 Трябва да се подчертае, че тъй като Законът от 2003 г представлява законодателната мярка, чрез която Ирландия е изпълнила задълженията си по Директива 1999/70, искане на основание нарушение на този закон и искане, което се основава пряко на директивата, трябва да се считат за отнасящи се към едно и също правно средство за защита, както подчертава самата препращаща юрисдикция (вж. в този смисъл Решение от 1 декември 1998 г. по дело Levez, C-326/96, Recueil, стр. I-7835, точки 46 и 47, както и Решение от 16 май 2000 г. по дело Preston и др., C-78/98, Recueil, стр. I-3201, точка 51). Всъщност, както посочва генералният адвокат в точка 58 от своето заключение, независимо от различното правно основание от формална гледна точка, те целят защита на едни и същи права, които произтичат от общностното право, а именно от Директива 1999/70 и от Рамковото споразумение.

51 При тези условия, когато националният законодател е избрал да предостави компетентността за разглеждане на искания на основание закона за транспониране на Директива 1999/70 на специализирани юрисдикции, задължението за намиращи се в положението на жалбоподателите в главното производство частноправни субекти, които възнамеряват да сезират такава специализирана юрисдикция с искане, основано на нарушение на този закон, да сезират успоредно обща юрисдикция с отделно искане, за да получат защита на права, които биха могли да черпят непосредствено от самата директива за периода от датата, на която изтича срокът за нейното транспониране, до датата на влизане в сила на закона, който осигурява това транспониране, би противоречало на принципа на ефективност, ако от това произтичат процесуални пречки за тези частноправни субекти от гледна точка на разходите, на продължителността и на правилата за представителство, които могат да направят изключително трудно упражняването на черпените от тази директива права, като проверката за това се извършва от препращащата юрисдикция.

52 По време на съдебното заседание Ирландия твърди, че предоставената със Закона от 2003 г. компетентност на rights commissioners и на Labour Court

е факултативна и че следователно тя не създава пречка за частноправните субекти да започнат едно единствено съдебно производство пред обща юрисдикция на основание отчасти на националното право и отчасти на общностното право.

53 Дори да се допусне, че това твърдение е правилно, след като подобно на жалбоподателите в главното производство частноправни субекти са решили да използват тази макар и факултативна компетентност, която националният законодател е предоставил при транспонирането на Директива 1999/70 на тези специализирани юрисдикции, за да разглеждат основаващи се на Закона от 2003 г. спорове, принципът на ефективност изисква те да могат също така да потърсят пред същите тези юрисдикции защита на правата, които биха могли да черпят пряко от самата директива, ако от проверките на преpraщачата юрисдикция се установи, че задължението за разделяне на техните правни средства за защита на две отделни искания и за предявяване пред обща юрисдикция на това, което е пряко свързано с посочената директива, води до процесуални усложнения, които могат да направят изключително трудно упражняването на правата, които общностният правен ред предоставя на заинтересованите лица.

54 Ако преpraщачата юрисдикция установи такова нарушение на принципа на ефективност, тя трябва да тълкува вътрешните правила относно компетентността доколкото е възможно по начин, по който те да спомагат за изпълнението на целта за гарантиране на ефективна съдебна защита на правата, които страните в процеса могат да черпят от общностното право (вж. в този смисъл Решение по дело Unibet, посочено по-горе, точка 44).

55 С оглед на гореизложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че общностното право, и в частност принципът на ефективност, изисква специализирана юрисдикция, която в рамките на предоставената ѝ от законодателството за транспониране на Директива 1999/70 компетентност — макар и факултативна — трябва да се произнесе по искане на основание нарушение на това законодателство, да приеме, че е компетентна да разгледа и исканията на лицата, които се основават пряко на самата директива за периода от датата,

на която изтича срокът за нейното транспониране, до датата на влизане в сила на посоченото законодателство, ако се установи, че задължението за тези лица да сезират успоредно обща юрисдикция с отделно искане, което се основава пряко на посочената директива, би довело до процесуални пречки, които могат да направят изключително трудно упражняването на предоставените им от общностния правен ред права. Препращащата юрисдикция трябва да извърши необходимите проверки в това отношение.

По втория въпрос

- 56 В случай че, с оглед на отговора на първия ѝ въпрос, препращащата юрисдикция е длъжна да приеме, че е компетентна да разгледа исканията на жалбоподателите в главното производство, които се основават пряко на Директива 1999/70, следва да се отговори на втория въпрос, с който тази юрисдикция иска по същество да се установи дали частноправни субекти могат да се позоват на клауза 4, точка 1 и клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение пред национална юрисдикция.
- 57 В това отношение от постоянната съдебна практика следва, че във всички случаи, когато с оглед на тяхното съдържание разпоредбите на една директива са безусловни и достатъчно точни, частноправните субекти имат основание да се позоват на тях срещу държавата, по-специално в качеството ѝ на работодател (вж. по-специално в този смисъл Решение от 26 февруари 1986 г. по дело Marshall, 152/84, Recueil, стр. 723, точки 46 и 49, както и Решение от 20 март 2003 г. по дело Kutz-Bauer, C-187/00, Recueil, стр. I-2741, точки 69 и 71).
- 58 Както посочва генералният адвокат в точка 87 от своето заключение, допустимо е тази съдебна практика да се приложи по отношение на споразумения, които подобно на Рамковото споразумение са плод на диалог, проведен на основание член 139, параграф 1 ЕО, между социалните партньори на общностно равнище и които в съответствие с параграф 2 от същия член се въвеждат чрез директива на Съвета на Европейския съюз, като представляват неразделна част от нея.

По клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение.

- 59 Клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение забранява работниците на срочни трудови договори да се третират по по-неблагоприятен начин по отношение на условията за наемане на работа спрямо работници на трудов договор за неопределено време, които се намират в сходно положение, само защото работят по срочен договор или правоотношение, освен ако различното третиране не е оправдано от обективни причини.
- 60 Тази разпоредба съдържа обща и недвусмислена забрана за всяко различно третиране на работници на срочен трудов договор по отношение на условията за наемане на работа, което не се обосновава от обективни причини. Следователно, както твърди, Импраст, съдържанието ѝ изглежда достатъчно точно, за да могат частноправните субекти да се позоват на нея и националният съд да я приложи (вж. по аналогия Решение по дело Marshall, посочено по-горе, точка 52).
- 61 Противно на твърденията на Ирландия, липсата на определение в съответната разпоредба на понятието за условия за наемане на работа не я прави негодна за прилагане от страна на националния съд по отношение на фактите по спор, който трябва да разгледа, и следователно не може да лиши от достатъчна точност съдържанието на тази разпоредба. Така разпоредби на директива вече са били приети за достатъчно точни по съдържание, независимо от липсата на общностно определение на съдържащите се в тях понятия на социалното право (вж. в това отношение Решение от по дело Francovich и др., C-6/90 и C-9/90, Recueil, стр. I-5357, точки 13 и 14).
- 62 Впрочем установената в клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение ясна забрана не налага приемането на никакви допълнителни мерки от страна на общностните институции (вж. по аналогия Решение от 4 декември 1974 г. по дело van Duyn, 41/74, Recueil, стр. 1337, точка 6). Освен това разглежданата

разпоредба по никакъв начин не предоставя на държавата-членка възможност да постави условия относно обхвата на забраната, която тя установява в областта на условията за наемане на работа, или да ограничи този обхват при нейното транспониране във вътрешното право (вж. по аналогия Решение по дело *Marshall*, посочено по-горе, точка 55).

63 Несъмнено, както посочва Ирландия, по отношение на предвидения в нея принцип на недопускане на дискриминация тази разпоредба съдържа резерва относно допустимостта на дискриминация, основана на обективни причини.

64 При все това, както подчертава самата препараща юрисдикция, прилагането на тази резерва подлежи на съдебен контрол (вж. като пример за такъв контрол, който се отнася до понятието за обективни причини в контекста на клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение, Решение от 4 юли 2006 г. по дело *Adeneler* и др., C-212/04, *Recueil*, стр. I-6057, точки 58—75), въпреки че възможността да се прибегне до този контрол не пречи да се приеме, че разглежданата разпоредба предоставя на частноправните субекти права, които те могат да защитят по съдебен ред и чиято закрила националните юрисдикции трябва да осигурят (вж. по аналогия Решение по дело *van Duyn*, посочено по-горе, точка 7, Решение от 10 ноември 1992 г. по дело *Hansa Fleisch Ernst Mundt*, C-156/91, *Recueil*, стр. I-5567, точка 15, Решение от 9 септември 1999 г. по дело *Feuer*, C-374/97, *Recueil*, стр. I-5153, точка 24, както и Решение от 17 септември 2002 г. по дело *Baumbast* и R, C-413/99, *Recueil*, стр. I-7091, точки 85 и 86).

65 Точното съдържание и безусловният характер на клауза 4, точка 1 от Рамковото решение не са засегнати и от точка 2 на тази клауза. Всъщност, както посочва генералният адвокат в точка 101 от своето заключение, точка 2 само подчертава една от последиците, които при необходимост могат да бъдат свързани, след евентуален съдебен контрол, с прилагането на принципа на недопускане на дискриминация в полза на работниците на срочен трудов договор, без да засяга по никакъв начин самото съдържание на този принцип.

66 Що се отнася до клауза 4, точка 3 от Рамковото споразумение, на която Ирландия също се позовава при оспорването на непосредственото действие на точка 1 от същата клауза, следва да се отбележи, че тя предоставя на държавите-членки и/или на социалните партньори грижата да определят редът и условията, които да улеснят „прилагането“ на установения от тази клауза принцип за забрана на дискриминацията.

67 Следователно посочените ред и условия не се отнасят по никакъв начин до определението на самото съдържание на този принцип (вж. по аналогия Решение от 19 януари 1982 г. по дело Becker, 8/81, Recueil, стр. 53, точки 32 и 33). Следователно, както наемква самата препращаща юрисдикция и както твърди Импакт, те не могат да представляват условие за съществуването на този принцип или да ограничат неговото приложно поле (вж. по аналогия Решение от 21 юни 1974 г. по дело Reyners, 2/74, Recueil, стр. 631, точки 21 и 26, както и Решение по дело Becker, посочено по-горе, точка 39).

68 От това следва, че с оглед на нейното съдържание клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение изглежда безусловна и достатъчно точна, за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред национален съд.

По клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение

69 Клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение задължава държавите-членки — с цел да предотвратят злоупотребите, които произтичат от използването на последователни срочни трудови договори или правоотношения — да въведат една или повече от изброените в нея мерки, когато в националното им право няма еквивалентни правни мерки. Така изброените мерки, три на брой, са свързани съответно с обективни причини, които оправдават подновяването на такива договори или правоотношения, с максималната обща продължителност на тези последователни срочни трудови договори и с броя на подновяванията на такива договори.

- 70 Като предписва ефективно и задължително приемане на поне една от изброените в нея мерки, които целят да предотвратят злоупотребите, произтичащи от използването на последователни срочни трудови договори, в случай че в националното право не съществуват еквивалентни мерки (вж. Решение по дело *Adeneler* и др., посочено по-горе, точки 65 и 101, Решение от 7 септември 2006 г. по дело *Marrosu et Sardino*, C-53/04, *Recueil*, стр. I-7213, точка 44, както и Решение по дело *Vassallo*, C-180/04, *Recueil*, стр. I-7251, точка 35), клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение определя обща цел за държавите-членки, изразяваща се в предотвратяване на подобни случаи на злоупотреба, като същевременно им предоставя свобода на избор по отношение на начините за нейното постигане.
- 71 По силата на тази разпоредба държавите-членки, с оглед на правото си на преценка, могат да използват една или повече от изброените в нея мерки или вече съществуващи еквивалентни правни мерки, като отчитат нуждите на специфичния сектор и/или на категориите работници.
- 72 Несъмнено, както твърди Комисията, позовавайки се на Решение по дело *Francovich* и др., посочено по-горе (точка 17), възможността за държавите-членки да избират измежду множеството начини за постигане на предписания от определена директива резултат не изключва възможността за частноправните субекти да потърсят защита пред националните съдилища на правата, чието съдържание може да бъде определено достатъчно точно въз основа само на разпоредбите на тази директива (вж. също, в този смисъл, Решение от 2 август 1993 г. по дело *Marshall*, C-271/91, *Recueil*, стр. I-4367, точка 37, както и Решение по дело *Pfeiffer* и др., посочено по-горе, точка 105).
- 73 Трябва обаче да се констатира, че за разлика от разпоредбите, разглеждани в делото, което е довело до Решение по дело *Francovich* и др., посочено по-горе, клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение не включва никакво безусловно и достатъчно точно по съдържание задължение, на което частноправен субект да може да се позове пред национален съд при неприемане на мерки за транспониране в предвидения срок.

- 74 В Решение по дело *Francovich* и др., посочено по-горе, независимо от свободата на избор, предоставената на държавите-членки със съответната директива с оглед на постигането на предписания от нея резултат, Съдът е идентифицирал в тази директива разпоредби, които определят по безусловен и достатъчно точен начин съдържанието на минимална защита в полза на частноправните субекти, в конкретния случай минимална гаранция по отношение на изплащането на дължими заплати при несъстоятелност на работодателя (вж. също, за други случаи на установяване на такава минимална защита, Решение от 3 октомври 2000 г. по дело *Simar*, C-303/98, Recueil, стр. I-7963, точки 68 и 69, както и Решение по дело *Pfeiffer* и др., посочено по-горе, точка 105).
- 75 В случая обаче не може да се приеме мнението на Комисията, според което клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение също определя такава минимална материална защита, доколкото изисква — при липса на всякакви други мерки за борба срещу злоупотребите или, най-малкото, на достатъчно ефикасни, обективни и прозрачни мерки за тази цел — подновяването на последователни срочни трудови договори или правоотношения да е обосновано от обективни причини.
- 76 Всъщност, от една страна, макар да е вярно, както Съдът е подчертал в точка 67 от Решение по дело *Adeneler* и др., посочено по-горе, че съгласно текста на точка 7 от общите положения на Рамковото споразумение подписалите го страни са приели, че „използването на срочни трудови договори, основаващи се на обективни причини, е начин да се предотврати злоупотребата“, поддържаното от Комисията тълкуване би довело до създаване на йерархия между различните мерки, посочени в клауза 5, точка 1 от посоченото рамково споразумение, въпреки че самият текст на тази разпоредба посочва недвусмислено, че различни мерки са предвидени като еквивалентни.
- 77 От друга страна, както посочва също генералният адвокат в точка 116 от своето заключение, предложеното от Комисията тълкуване би довело до лишаване от всякакъв смисъл на предоставения от клауза 5, точка 1 от Рамковото

споразумение избор на мерки, тъй като позволява на частноправните субекти да направят възражение за липса на обективни причини, за да оспорят подновяването на срочните им договори, дори когато въпросното подновяване не нарушава правилата относно максималната обща продължителност и броя на подновяванията, които съответната държава-членка е приела в съответствие с предоставената от посочената клауза 5, точка 1, букви б) и в) възможност за избор.

78 Следователно, противно на приетото по делата, довели до решенията, посочени в точка 72 от настоящото решение, в настоящото дело е невъзможно да се определи по достатъчен начин минимална защита, която при всички случаи трябва да бъде прилагана по силата на клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение.

79 От това следва, че с оглед на нейното съдържание тази разпоредба не изглежда безусловна и достатъчно точна, за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред национален съд.

80 С оглед на гореизложените съображения на втория въпрос следва да се отговори, че клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение е безусловна и достатъчно точна по своето съдържание, за да може частноправните субекти да се позоват на нея пред национален съд, какъвто обаче не е случаят с клауза 5, точка 1 от посоченото рамково споразумение.

По третия въпрос

81 С третия си въпрос препращащата юрисдикция иска по същество да се установи — с оглед на отговора на първия въпрос, както и на отговора на втория въпрос, доколкото същият се отнася до клауза 5, точка 1 от Рамковото

споразумение — дали тази разпоредба на Рамковото споразумение забранява на държава-членка, в качеството на работодател, да поднови срочен трудов договор за срок до осем години, през периода между датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70 и датата на влизане в сила на закона за нейното транспониране.

82 Във връзка с третия въпрос препращащата юрисдикция уточнява, че по-рано договорът винаги е бил подновяван за по-кратки периоди, че работодателят се нуждае от услугите на работника за период, който надхвърля периода, за който обичайно се подновява договорът, че подновяването на договора за по-дълъг период възпрепятства възможността по отношение на работника да се прилага клауза 5 от Рамковото споразумение след транспонирането ѝ във вътрешното право, и че не съществуват обективни причини, които не са свързани със статута на работника на срочен трудов договор и които могат да обосноват такова подновяване.

83 В случай че, с оглед на отговора на първия ѝ въпрос, препращащата юрисдикция е длъжна да приеме, че е компетентна да разгледа исканията на жалбоподателите в главното производство, които се основават пряко на Директива 1999/70, следва да се поясни, че макар несъмнено, както бе посочено във връзка с отговора на втория въпрос, клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение да не е безусловна и достатъчно точна по своето съдържание, за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред национален съд, съгласно текста на член 249, трета алинея ЕО директивата обвързва държавите-членки адресати по отношение на постигането на даден резултат, като оставя на националните власти свобода при избора на формата и средствата за неговото постигане (вж. Решение по дело von Colson и Kamann, посочено по-горе, точка 15).

84 Ето защо член 2, параграф 1 от Директива 1999/70 предвижда, че държавите-членки предприемат всички необходими мерки, чрез които по всяко време да могат да гарантират постигането на наложените от тази директива резултати.

85 Както вече бе припомнено в точка 41 от настоящото решение, задължението за държавите-членки да постигнат предвидения в определена директива резултат, както и задължението им по член 10 ЕО да предприемат всички необходими мерки, общи или специални, за да осигурят неговото изпълнение, тежи върху всички органи на държавите-членки (вж. Решение по дело von Colson и Kamann, посочено по-горе, точка 26). Тези власти имат такива задължения включително, когато е необходимо, в качеството им на работодатели.

86 Що се отнася до предписаната от Директива 1999/70 и от Рамковото споразумение цел, съгласно точки 6 и 8 от общите положения на последното то изхожда от предпоставката, според която трудовите договори за неопределено време представляват общата форма на трудовите правоотношения, като обаче се пояснява, че срочните трудови договори са характерни за заетостта в определени сектори, занятия и дейности (вж. Решение по дело Adeneler и др., посочено по-горе, точка 61).

87 Следователно стабилната заетост е предвидена като основен елемент от защитата на работниците (вж. Решение от 22 ноември 2005 г. по дело Mangold, C-144/04, Recueil, стр. I-9981, точка 64), докато, както е видно от втората алинея на преамбюла на Рамковото споразумение и от точка 8 от неговите общи положения, само при наличието на определени обстоятелства срочните трудови договори могат да отговарят на нуждите както на работодателите, така и на работниците (вж. Решение по дело Adeneler и др., посочено по-горе, точка 62).

88 От тази гледна точка Рамковото споразумение има за цел да постави граници при последователното използване на последната категория трудови правоотношения, която се счита за възможен източник на злоупотреби във вреда на работниците, като предвижда определен брой разпоредби за минимална защита, които имат за цел да предотвратят поставянето на работниците в несигурно положение (вж. Решение по дело Adeneler и др., посочено по-горе, точка 63).

- 89 Както е видно от клауза 1, буква б) от Рамковото споразумение, целта на последното е да създаде рамка за предотвратяване на злоупотребата, която произтича от използването на последователни срочни трудови договори или правоотношения. Съгласно своя текст клауза 5, точка 1 от посоченото рамково споразумение преследва именно тази цел.
- 90 От това следва, че по силата както на член 10 ЕО и член 249, трета алинея ЕО, така и на самата Директива 1999/70, държавите-членки са длъжни да предприемат всички необходими мерки, общи или специални, за постигането на посочената в тази директива и в Рамковото споразумение цел, изразяваща се в предотвратяване на злоупотреба със срочни трудови договори.
- 91 Това тълкуване обаче би било лишено от полезно действие, ако се допусне орган на държава-членка, в качеството му на публичен работодател, да подновява договори за необичайно дълъг срок през периода между датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70, и датата на влизане в сила на закона за нейното транспониране, което ще доведе до лишаване на частноправните субекти за неразумно дълъг срок от възможността да се ползват от приетите от националния законодател мерки за транспониране на клауза 5, точка 1 от Рамковото споразумение.
- 92 С оглед на гореизложените съображения, на третия въпрос следва да се отговори, че член 10 ЕО и член 249, трета алинея ЕО, както и Директива 1999/70 трябва да се тълкуват в смисъл, че орган на държава-членка, действащ в качеството на публичен работодател, не може да приема мерки, които противоречат на преследваната с тази директива и с Рамковото споразумение цел, по отношение на предотвратяването на злоупотребата със срочни договори, изразяваща се в подновяване на тези договори за необичайно дълъг срок през периода между датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70, и датата на влизане в сила на закона за нейното транспониране.

По четвъртия въпрос

- 93 В случай че с оглед на отговора на първия ѝ въпрос препращащата юрисдикция не е длъжна да приеме, че е компетентна да разгледа исканията на жалбоподателите в главното производство, които се основават пряко на Директива 1999/70, следва да се отговори на четвъртия ѝ въпрос, с който тя иска по същество да установи дали, по силата на задължението ѝ да тълкува вътрешното право в съответствие с общностното право, тя е длъжна да придаде обратно действие на Закона от 2003 г. към датата, на която изтича срокът за транспониране на тази директива.
- 94 Като начало следва да се отбележи, че четвъртият въпрос се отнася само до член 6 от Закона от 2003 г., който представлява мярката за транспониране на клауза 4 от Рамковото споразумение.
- 95 Всъщност, в акта за препращане е посочено, че жалбоподателите в главното производство от друга страна приемат, че текстът на член 9 от Закона от 2003 г. сам по себе си изключва придаването на обратно действие на този член, чрез който се транспонира клауза 5 от Рамковото споразумение, и то за да не се стигне до тълкуване *contra legem*.
- 96 Следователно трябва да се провери дали в посочената в точка 93 от настоящото решение хипотеза, при която препращащата юрисдикция е компетентна да разгледа исканията на жалбоподателите в главното производство, само доколкото те се основават на нарушение на Закона от 2003 г., последната, по силата на изискването за тълкуване на вътрешното право в съответствие с общностното право, е длъжна да придаде обратно действие на член 6 от посочения закон към датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70.

- 97 В това отношение препращащата юрисдикция пояснява, че макар действително текстът на този член от Закона от 2003 г. да не изключва изрично такова обратно действие на тази разпоредба, норма на вътрешното право относно тълкуването на законите изключва прилагането на закон с обратна сила, освен в случай на ясно и еднозначно указание в обратен смисъл.
- 98 В това отношение следва да се напомни, че при прилагането на вътрешното право, и по-конкретно на разпоредбите на законодателство, прието специално с оглед на изпълнението на изискванията на дадена директива, националните юрисдикции са длъжни, доколкото е възможно, да тълкуват това право в светлината на текста и на целите на тази директива, за да постигнат посочения в нея резултат и по този начин да се съобразят с член 249, трета алинея ЕО (вж. по-специално Решение по дело Pfeiffer и др., посочено по-горе, точка 113 и цитираната съдебна практика).
- 99 Изискването за тълкуване на националното право в съответствие с общностното право всъщност е присъщо за системата на Договора за ЕО, доколкото дава възможност на националните юрисдикции, в рамките на своята компетентност, да осигурят пълната ефикасност на общностното право, когато се произнасят по споровете, с които са сезирани (вж. по-специално посочените по-горе Решение по дело Pfeiffer и др., точка 114 и Решение по дело Adeneler и др., точка 109).
- 100 При все това, задължението на националния съд да се позове на съдържанието на директива, когато тълкува или прилага релевантните норми на вътрешното право, се ограничава от общите принципи на правото, и по-специално от принципите на правна сигурност и на забрана за обратно действие, и не може да служи за основа на тълкуване *contra legem* на националното право (вж. Решение от 8 октомври 1987 г. по дело *Kolpinghuis Nijmegen*, 80/86, *Recueil*, стр. 3969, точка 13, както и Решение по дело *Adeneler* и др., посочено по-горе, точка 110; вж. също по аналогия Решение от 16 юни 2005 г. по дело *Pupino*, C-105/03, *Recueil*, стр. I-5285, точки 44 и 47).

- 101 Принципът за тълкуване на националното право в съответствие с общностното право изисква обаче националните юрисдикции да използват всички свои правомощия, като вземат предвид цялото вътрешно право и като приложат признатите от последното методи за тълкуване, за да гарантират пълното действие на съответната директива и да достигнат до разрешение, което съответства на нейната цел (вж. посочените по-горе Решение по дело Pfeiffer и др., точки 115, 116, 118 и 119, както и Решение по дело Adeneler и др., точка 111).
- 102 В случая, доколкото според посочената в акта за препращане информация националното право изглежда съдържа норма, която изключва прилагането на законите с обратна сила при липса на ясни и недвусмислени указания в обратен смисъл, препращащата юрисдикция трябва да провери дали това право, и по-специално Законът от 2003 г., съдържа разпоредба с указания от такова естество, която може да придаде обратно действие на член 6 от посочения закон.
- 103 При липса на такава разпоредба, за да не бъде принудена препращащата юрисдикция да тълкува вътрешното право *contra legem*, общностното право, и по-специално изискването за тълкуване на националното право в съответствие с общностното право, не може да се тълкува в смисъл, че задължава последната да придаде обратно действие на член 6 от Закона от 2003 г. към датата, на която изтича срокът за транспониране на Директива 1999/70.
- 104 Предвид на гореизложените съображения на четвъртия въпрос следва да се отговори, че доколкото приложимото национално право съдържа норма, която изключва прилагането на законите с обратна сила при липса на ясни и недвусмислени указания в обратен смисъл, националната юрисдикция, сезирана с искане на основание нарушение на разпоредба на националния закон за транспониране на Директива 1999/70, е длъжна, съгласно общностното право, да придаде обратно действие на посочената разпоредба към датата, на която изтича срокът за транспониране на тази директива, само ако в националното право съществува указание от такова естество, което може да придаде обратно действие на тази разпоредба.

По петия въпрос

- 105 В случай че с оглед на отговора на първия ѝ въпрос препращащата юрисдикция е длъжна да приеме, че е компетентна да разгледа искане, което се основава пряко на Директива 1999/70, следва да се отговори на петия въпрос, с който тя иска да се установи дали условията за наемане на работа по смисъла на клауза 4 от Рамковото споразумение включват установените в трудов договор условия относно възнагражденията и пенсиите.
- 106 Както Съдът вече е констатирал в това отношение, при приемането на Директива 1999/70 за прилагане на Рамковото споразумение Съветът се основава на член 139, параграф 2 ЕО, който предвижда, че споразуменията, сключени на общностно равнище, се изпълняват във връзка с областите, обхванати от член 137 ЕО (Решение от 13 септември 2007 г. по дело *Del Cerro Alonso*, С-307/05, Сборник, стр. I-7109, точка 33).
- 107 Член 137, параграф 1, буква б) ЕО включва сред тези области „условията на труд“.
- 108 Налага се изводът, че нито от текста на член 137, параграф 1, буква б) ЕО, нито от този на клауза 4 от Рамковото споразумение може да се определи дали условията на труд или условията за наемане на работа, посочени съответно в тези две разпоредби, включват условията, които са свързани с елементи като възнагражденията и пенсиите, разглеждани в главното производство.
- 109 В това отношение посоченото от правителството на Обединеното кралство обстоятелство, че определени разпоредби на общностното право като член 3, параграф 1, буква в) от Директива 76/207/ЕИО на Съвета от 9 февруари 1976 година относно прилагането на принципа на равното третиране на мъжете

и жените по отношение на достъпа до заетост, професионалната квалификация и развитие, и на условията на труд (ОВ L 39, стр. 40; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1 стр. 164), съответно изменена с Директива 2002/73/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 година (ОВ L 269, стр. 15; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 6, стр. 143), член 3, параграф 1, буква в) от Директива 2000/43/ЕО на Съвета от 29 юни 2000 година относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход (ОВ L 180, стр. 22; Специално издание на български език, 2007 г., глава 20, том 1, стр. 19) или също член 3, параграф 1, буква в) от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 година за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите (ОВ L 303, стр. 16; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 6, стр. 7) посочват изрично, че понятието за условия за наемане на работа и условия на труд, до което се отнасят тези разпоредби, включва възнагражденията, не позволява да се направи заключение от липсата на посочване в този смисъл в клауза 4 от Рамковото споразумение, че за целите на нейното прилагане понятието за условия за наемане на работа не обхваща финансови аспекти като разглежданите в главното производство.

110 Понеже текстът на клауза 4 от Рамковото споразумение не позволява да се даде отговор на поставения въпрос относно тълкуването, съгласно постоянната съдебна практика трябва да се вземат предвид контекстът и целите на правната уредба, в която се съдържа тази клауза (вж. по-специално Решение от 17 ноември 1983 г. по дело Merck, 292/82, Recueil, стр. 3781, точка 12; Решение от 21 февруари 1984 г. по дело St. Nikolaus Brenneerei und Likörfabrik, 337/82, Recueil, стр. 1051, точка 10, Решение от 14 октомври 1999 г. по дело Adidas, C-223/98, Recueil, стр. I-7081, точка 23 и Решение от 7 юни 2007 г. по дело Britannia Alloys & Chemicals/Комисия, C-76/06 P, Сборник, стр. I-4405, точка 21).

111 В това отношение, както Съдът вече е отбелязал (Решение по дело Del Cerro Alonso, посочено по-горе, точка 36), от текста на клауза 1, буква а) от Рамковото споразумение е видно, че целта на последното е „да подобри качеството на срочната работа чрез гарантиране прилагането на принципа на недопускане на дискриминация“. Аналогично в трета алинея от преамбюла на Рамковото споразумение се уточнява, че то „илюстрира желанието на социалните партньори да създадат обща рамка за осигуряване на равно третиране на работниците на срочен трудов договор, като ги закриля срещу дискриминация“. Четирнадесето съображение на Директива 1999/70 предвижда в това отношение, че целта на Рамковото споразумение по-специално е да се подобри качеството на срочната работа, като се определят минимални изисквания, така че да се гарантира прилагането на принципа на недопускане на дискриминация.

- 112 Следователно Рамковото споразумение, и по-специално клауза 4 от него, преследва цел, попадаща измежду основните цели, които са включени в член 136, първа алинея ЕО, както и в третата алинея от преамбюла на Договора и в точки 7 и 10, първа алинея от Хартата на Общността за основните социални права на работниците, към която препраща горепосочената разпоредба на Договора, и които са свързани с подобряването на условията на живот и труд на работниците, както и със съществуването на подходяща социална закрила на работниците, в случая на работниците на срочни трудови договори.
- 113 Освен това член 136, първа алинея ЕО, определящ целите с оглед на които в съответствие с член 139, параграф 2 ЕО и по отношение на посочените в член 137 ЕО области Съветът може да приема решения за изпълнение на споразумения, сключени от социалните партньори на общностно равнище, препраща към Европейската социална харта, която е подписана в Торино на 18 октомври 1961 г. и включва в своята част I, точка 4 правото на всички работници на „справедливо възнаграждение, достатъчно за поддържането на прилично жизнено равнище за тях и техните семейства“ измежду целите, които договарящите страни се задължават да постигнат, съгласно текста на член 20, включен в част III от тази харта.
- 114 С оглед на тези цели клауза 4 от Рамковото споразумение следва да се разбира като изразяваща принцип на общностното социално право, който не може да се тълкува стеснително (вж. Решение по дело Del Cerro Alonso, посочено по-горе, точка 38).
- 115 Както твърдят Импакт и Комисията, тълкуване на клауза 4, което изключва категорично от понятието „условия за наемане на работа“ по смисъла на тази разпоредба финансовите условия като тези, които са свързани с възнагражденията и пенсиите, би довело до ограничаване — в нарушение на преследваната с тази клауза цел — на приложното поле на предоставената на съответните работници защита срещу дискриминация, чрез въвеждане на разграничение, основано на естеството на условията за наемане на работа, което по никакъв начин не е предвидено в текста на тази клауза.

- 116 Освен това, както посочва генералният адвокат в точка 161 от своето заключение, подобно тълкуване би обезсмислило препращането в клауза 4, точка 2 от Рамковото към принципа на *pro rata temporis*, който по дефиниция се прилага само при наличие на делими престации като произтичащите от финансовите условия за наемане на работа, свързани например с възнагражденията и пенсиите.
- 117 Противно на твърденията на Ирландия и на правителството на Обединеното кралство, направеният по-горе анализ не се поставя под въпрос от практиката на Съда в областта на равното третиране на мъжете и жените, съгласно която условията на труд по смисъла на Директива 76/207, в редакцията ѝ преди изменението с Директива 2002/73, не включват възнагражденията (вж. по-специално Решение от 13 февруари 1996 г. по дело *Gillespie и др.*, C-342/93, *Recueil*, стр. I-475, точка 24, Решение от 12 октомври 2004 г. по дело *Wippel*, C-313/02, *Recueil*, стр. I-9483, точки 29—33 и Решение от 8 септември 2005 г. по дело *McKenna*, C-191/03, *Recueil*, стр. I-7631, точка 30).
- 118 Всъщност тази съдебна практика се обяснява с успоредното съществуване на член 119 от Договора за ЕО (членове 117—120 от Договора за ЕО са заменени с членове 136—143 ЕО) и на директива относно равното третиране на мъжете и жените в областта на възнагражденията, а именно Директива 75/117/ЕИО на Съвета от 10 февруари 1975 година за сближаване на законодателствата на държавите-членки относно прилагането на принципа за равно заплащане на мъжете и жените (ОВ L 45, стр. 19; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 5, стр. 156).
- 119 С оглед на липсата на подобна двойна нормативна уредба по отношение на принципа на недопускане на дискриминация на работниците на срочни трудови договори, тази съдебна практика не съдържа никакви насоки за целите на тълкуването на понятието „условия за наемане на работа“ по смисъла на клауза 4 от Рамковото споразумение.

- 120 Що се отнася до възражението на Ирландия и на правителството на Обединеното кралство, основано на член 137, параграф 5 ЕО, така както е тълкуван в Решение от 1 декември 2005 г. по дело *Dellas* и др. (С-14/04, *Rescueil*, стр. I-10253, точки 38 и 39), следва да се припомни, че Директива 1999/70 е приета на основание член 139, параграф 2 ЕО, който препраща към член 137 ЕО относно изброяването на областите, които се обхващат от компетентността на Съвета по-специално за целите на изпълнението на споразуменията, сключени между социалните партньори на общностно равнище.
- 121 Съгласно член 137, параграф 5 ЕО разпоредбите на този член „не се прилагат прямо заплащането, правото на сдружаване или правото да се налага локаут“.
- 122 Както Съдът вече е посочил, като се има предвид, че параграф 5 от член 137 ЕО дерогира параграфи 1—4 от същия член, посочените в него области трябва да се тълкуват стеснително, така че да не се засяга неоснователно обхватът на посочените параграфи 1—4, нито да се поставят под въпрос преследваните с член 136 ЕО цели (Решение по дело *Del Cerro Alonso*, посочено по-горе, точка 39).
- 123 Що се отнася по-конкретно до посоченото в член 137, параграф 5 ЕО изключение, свързано със „заплащането“, то се обосновава с обстоятелството, че определянето на равнището на възнагражденията е въпрос, който попада в обхвата на свободата на договаряне на социалните партньори на национално равнище, както и в компетентността на държавите-членки в тази област. При тези условия в действащото към момента общностно право се приема за целесъобразно определянето на равнището на заплатите да не се хармонизира по смисъла на член 136 ЕО и следващите (Решение по дело *Del Cerro Alonso*, посочено по-горе, точки 40 и 46).

- 124 Както твърди Комисията, посоченото изключение следователно трябва да се разглежда като отнасящо се до мерките, които подобно на уеднаквяването на всички или на част от съставните елементи на заплатите и/или на тяхното равнище в държавите-членки, или на въвеждането на общностна минимална заплата, биха довели до пряка намеса на общностното право при определянето на възнагражденията в Общността.
- 125 Посоченото изключение обаче не може да обхване всички въпроси, които имат известна връзка с възнагражденията, тъй като това би означавало да се лишат от съдържание някои от областите, посочени в член 137, параграф 1 ЕО (вж. в този смисъл Решение по дело Del Cerro Alonso, посочено по-горе, точка 41; вж. също, в същия смисъл, Решение от 12 ноември 1996 г. по дело Обединеното кралство/Съвет (C-84/94, Rescuil, стр. I-5755) относно компетентността на Съвета да приеме на основание член 118а от Договора за ЕО (членове 117—120 от Договора за ЕО са заменени с членове 136—143 ЕО) Директива 93/104/ЕО от 23 ноември 1993 година относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 307, стр. 18), и по-специално член 7 от тази директива относно предоставянето на платен годишен отпуск от четири седмици).
- 126 От това следва, че посочената в член 137, параграф 5 ЕО резерва не създава пречки за разглеждането на клауза 4 от Рамковото споразумение като съдържаща задължение за държавите-членки да гарантират в полза на работниците на срочни договори прилагането на принципа на недопускане на дискриминация и в областта на възнагражденията. Ето защо тази резерва не може да попречи на работници, като жалбоподателите в главното производство, да се противопоставят, чрез възражение за непосредствено действие на посочената клауза 4, точка 1, на третиране в областта на възнагражденията, което без да е обосновано от каквито и да било обективни причини е по-неблагоприятно от това на работници на трудов договор за неопределено време, които се намират в сходно положение (вж. в този смисъл Решение по дело Del Cerro Alonso, посочено по-горе, точки 42 и 47).
- 127 По посочените съображения в точки 43—45 от Решение по дело Del Cerro Alonso, посочено по-горе, гореизложеното тълкуване по никакъв начин не е несъвместимо с аргументите в точки 38 и 39 от Решение по дело Dellas и др., посочено по-горе.

- 128 В съдебното заседание правителството на Обединеното кралство поддържа, че от Решение по дело *Del Cerro Alonso*, посочено по-горе, може да се направи извод, че принципът на недопускане на дискриминация се отнася само до съставните елементи на възнаграждението, с изключение на неговото равнище, които компетентните институции на държавите-членки остават свободни да определят по различен начин за работниците на трудов договор за неопределено време и за работниците на срочен трудов договор.
- 129 При все това, въпреки че както произтича от точки 40 и 46 от Решение по дело *Del Cerro Alonso*, посочено по-горе, и както бе посочено в точки 123 и 124 от настоящото решение, определянето на равнището на различните съставни елементи на възнаграждението на работник не попада в компетентността на общностния законодател и безспорно остава част от правомощията на компетентните органи в различните държави-членки, при упражняването на своята дейност в областите извън компетентността на Общността, тези органи са длъжни да спазват общностното право (вж. в този смисъл Решение от 11 декември 2007 г. по дело *International Transport Workers' Federation и Finnish Seamen's Union*, C-438/05, Сборник, стр. I-10779, точка 40 и Решение от 18 декември 2007 г. по дело *Laval un Partneri*, C-341/05, Сборник, стр. I-11767, точка 87), и по-специално клауза 4 от Рамковото споразумение.
- 130 От това следва, че при определянето на съставните елементи на възнаграждението и на тяхното равнище, компетентните национални органи трябва да прилагат по отношение на работниците на срочни трудови договори принципа на недопускане на дискриминация, така както е установен в клауза 4 от Рамковото споразумение.
- 131 Що се отнася до пенсиите, следва да се поясни, че съгласно постоянната практика на Съда във връзка с член 119 от Договора, и впоследствие, считано от 1 май 1999 г., във връзка с член 141 ЕО — разпоредби, свързани с принципа за равно третиране на мъжете и жените в областта на заплащането — в понятието „заплащане“ по смисъла на член 141, параграф 2 ЕО се включват пенсиите, които са функция на трудовото правоотношение, обвързващо работника и работодателя, с изключение на тези, които произтичат от законоустановена

схема, за финансирането на която работниците, работодателите и евентуално публичните власти допринасят в степен, която се определя не толкова от трудовото правоотношение, колкото от съображения, свързани със социалната политика (вж. по-специално Решение от 25 май 1971 г. по дело Defrenne, 80/70, Recueil, стр. 445, точки 7 и 8, Решение от 13 май 1986 г. по дело Bilka-Kaufhaus, 170/84, Recueil, стр. 1607, точки 16—22, Решение от 17 май 1990 г. по дело Barber, C-262/88, Recueil, стр. I-1889, точки 22—28, както и Решение от по дело Schönheit и Becker, C-4/02 и C-5/02, Recueil, стр. I-12575, точки 56—64).

132 Предвид на тази съдебна практика трябва да се приеме, че понятието „условия за наемане на работа“ по смисъла на клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение включва пенсиите, които са функция от трудовото правоотношение между работник и работодател, с изключение на пенсиите по законоустановените схеми на социално осигуряване, които се определят не толкова от това правоотношение, колкото от съображения от социално естество.

133 Това тълкуване се потвърждава от посоченото в петата алинея от преамбюла на Рамковото споразумение, съгласно която страните по него „прием[ат], че въпросите, свързани с установеното с нормативен акт обществено осигуряване следва да се решават от държавите-членки“ и приканва последните да конкретизират тяхната Декларация за заетостта от заседанието на Европейския съвет в Дъблин през 1996 г., която набляга по-специално върху необходимостта да се съобразят схемите за социално осигуряване към новите модели на труд, за да осигурят съответна социална закрила на хората, полагащи такъв труд.

134 С оглед на гореизложеното, на петия въпрос следва да се отговори, че клауза 4 от Рамковото споразумение трябва да се тълкува в смисъл, че условията за наемане на работа по смисъла на тази клауза включват условията относно възнаграденията, както и относно пенсиите, които са функция на трудовото правоотношение, с изключение на тези, които произтичат от законоустановена схема на социално осигуряване.

По съдебните разноси

135 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред препращащата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноси. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (голям състав) реши:

- 1) **Общностното право, и в частност принципът на ефективност, изисква специализирана юрисдикция, която в рамките на предоставената ѝ от законодателството за транспониране на Директива 1999/70/ЕО на Съвета от 28 юни 1999 година относно Рамково споразумение за срочната работа, сключено между Европейската конфедерация на профсъюзите (CES), Съюза на индустриалците в Европейската общност (UNICE) и Европейския център на предприятията с държавно участие (СЕЕР) компетентност — макар и факултативна — трябва да се произнесе по искане на основание нарушение на това законодателство, да приеме, че е компетентна да разгледа и исканията на лицата, които се основават пряко на самата директива за периода от датата, на която изтича срокът за нейното транспониране, до датата на влизане в сила на посоченото законодателство, ако се установи, че задължението за тези лица да сезират успоредно обща юрисдикция с отделно искане, което се основава пряко на посочената директива, би довело до процесуални пречки, които могат да направят изключително трудно упражняването на предоставените им от общностния правен ред права. Препращащата юрисдикция трябва да извърши необходимите проверки в това отношение.**
- 2) **Клауза 4, точка 1 от Рамковото споразумение относно срочната работа, което е сключено на 18 март 1999 г. и се намира в приложението към Директива 1999/70, е безусловна и достатъчно точна по своето съдържание, за да могат частноправните субекти да се позоват на нея пред национален съд. Такъв обаче не е случаят с клауза 5, точка 1 от посоченото рамково споразумение.**

- 3) Член 10 ЕО и член 249, трета алинея ЕО, както и Директива 1999/70 трябва да се тълкуват в смисъл, че орган на държава-членка, действащ в качеството на публичен работодател, не може да приема мерки, които противоречат на целта, преследвана с тази директива и с Рамковото споразумение относно срочната работа, по отношение на предотвратяването на злоупотребата със срочни договори, изразяваща се в подновяване на тези договори за необичайно дълъг срок през периода между датата, на която изтича срокът за транспониране на тази директива, и датата на влизане в сила на закона за нейното транспониране.

- 4) Доколкото приложимото национално право съдържа норма, която изключва прилагането на законите с обратна сила при липса на ясни и недвусмислени указания в обратен смисъл, националната юрисдикция, сезирана с искане на основание нарушение на разпореда на националния закон за транспониране на Директива 1999/70, е длъжна, съгласно общностното право, да придаде обратно действие на посочената разпореда към датата, на която изтича срокът за транспониране на тази директива, само ако в националното право съществува указание от такова естество, което може да придаде обратно действие на тази разпореда.

- 5) Клауза 4 от Рамковото споразумение относно срочната работа трябва да се тълкува в смисъл, че условията за наемане на работа по смисъла на тази клауза включват условията относно възнагражденията, както и относно пенсиите, които са функция на трудовото правоотношение, с изключение на условията относно пенсиите, които произтичат от законоустановена схема на социално осигуряване.

Подписи